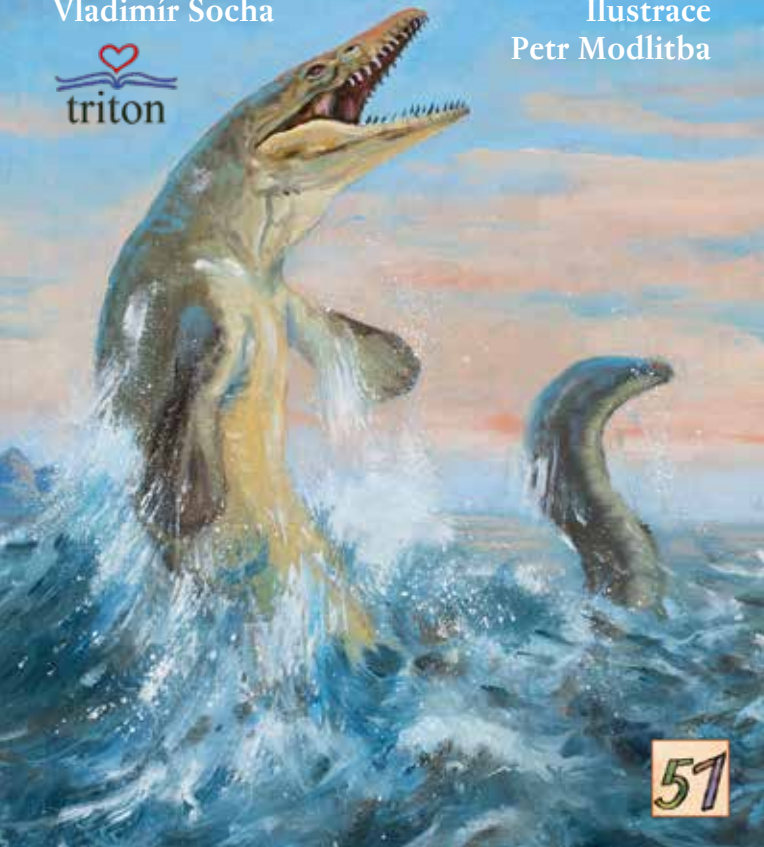

MONSTRA PRAVĚKÝCH MOŘÍ

Vladimír Socha

Ilustrace
Petr Modlitba

V pravěkých mořích a oceánech žilo velké množství podivných, často až děsivých stvoření, která by nás dokázala pořádně vystrašit. Pojdme se spolu vydat na výpravu do dávnověku, abychom pochopili, jak úžasným vývojem procházel pradávný život právě pod hladinou...

© Vladimír Socha, 2019
© Stanislav Juhaňák – TRITON, 2019
Illustrations © Petr Modlitba, 2019

Pro radost dětem vydal Stanislav Juhaňák – TRITON,
Vykáňská 5, 100 00 Praha 10
v Praze roku 2019 jako svou 2504. publikaci.
Vydání 1.

Odpovědná redaktorka Viola Somogyi.
Ilustrace Petr Modlitba.
Sazba Vladimír Vyskočil – KORŠACH.
Tisk Tiskárna a vydavatelství 999, s. r. o.

www.tridistri.cz

ISBN 978-80-7387-693-8

HALLUCIGENIA

Bezobratlý živočich, příbuzný členovcům, dlouhý asi 0,5 až 3,5 cm

Kambrium (prvohory) – asi před 520 až 510 miliony let, Kanada a Čína

Tento podivný bezobratlý živočich skutečně vypadal jako zhmotnělá halucinace. Často je popisován jako živý krácející hřeben nebo kartáč a vědci si s ním dlouho nevěděli rady. Dnes předpokládají, že se jednalo o pravěkého příbuzného podivných červovitých živočichů, kteří se jmenují drápkovci. Podle jiných vědců jsou to spíše primitivní členovci. Halucigénie měly každopádně sedm až osm párů tenkých nožiček a jeden pár drápků. Dodnes není jisté, která strana živočicha je jeho hlavou a která představuje ocásek!

Zajímavost: Fosilií halucigénie dnes známe poměrně mnoho. Jen z jedné slavné kanadské lokality je to například rovných 109 jedinců! Vědecky popsána byla v roce 1977.

ANOMALOCARIS

Dravý členovec o délce 1 až 2 metry

Kambrium (prvohory) – asi před 515 miliony let, Kanada, Čína a Austrálie

Představte si podivného křížence mezi rybou a kobyolkou, stejně dlouhého, jako jsou lidé vysokí. Takové prapodivné stvoření skutečně obývalo moře a oceány v době před celou půlmiliardou let. Byl to jeden z prvních skutečných predátorů, lovcí jiné živočichy. Kanadské druhy byly menší než čínské, dosahovaly asi metrové délky (čínské měřily až dva metry). Původně se vědci domnívali, že různé části těla tohoto obřího členovce představují různé živočichy. Složené oči anomalokarisů byly tvořeny až 16 000 jednotlivými čočkami.

Zajímavost: Fosilie blízkých příbuzných tohoto kambriického superpredátora jsou známé i z prvohorních lokalit na našem území (v oblasti Barrandienu). Vědecky popsán byl roku 1892.

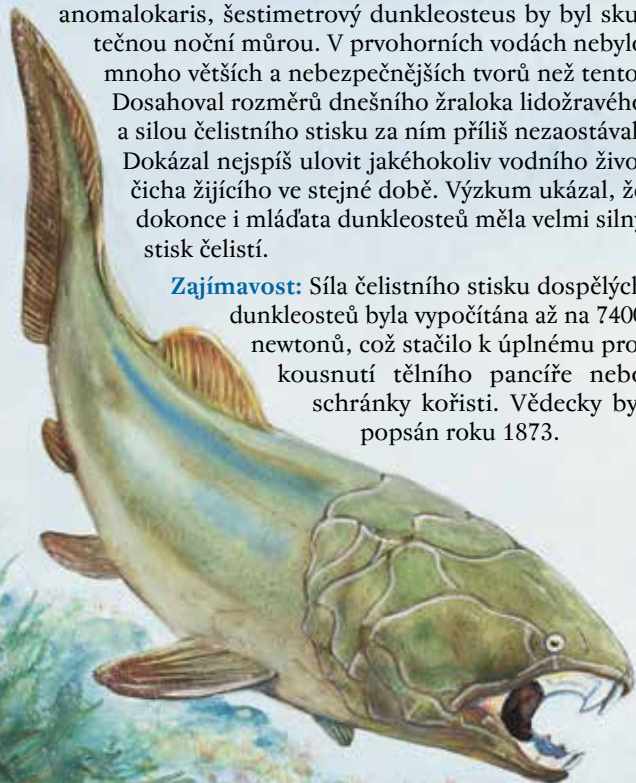
DUNKLEOSTEUS

Dravá pancířnatá ryba dosahující délky až 6 metrů a hmotnosti kolem 1000 kg

Devon (prvohory) – asi před 382 až 358 miliony let, Severní Amerika, Maroko, Polsko, Belgie

S tímto obřím pancířnatcem byste se jako potápěči rozhodně setkat nechtěli. Pokud vás trochu vyděsil sotva dvoumetrový anomalokaris, šestimetrový dunkleosteus by byl skutečnou noční můrou. V prvohorních vodách nebylo mnoho větších a nebezpečnějších tvorů než tento. Dosahoval rozměrů dnešního žraloka lidožravého a silou čelistního stisku za ním příliš nezaostával. Dokázal nejspíš ulovit jakéhokoliv vodního živočicha žijícího ve stejné době. Výzkum ukázal, že dokonce i mláďata dunkleosteů měla velmi silný stisk čelistí.

Zajímavost: Síla čelistního stisku dospělých dunkleosteů byla vypočítána až na 7400 newtonů, což stačilo k úplnému prokousnutí tělního pancíře nebo schránky kořisti. Vědecky byl popsán roku 1873.

TRILOBITI

Členovci ze skupiny Trilobitomorpha, délka od několika milimetrů po 90 cm

Prvohory – asi před 521 až 252 miliony let, takřka celý svět

Trilobity asi není potřeba dlouze představovat, najdete je doslova v každé knížce o životě v pravěku. Byli to nesmírně rozmanití a rozšíření členovci, vzdáleně příbuzní současnému hmyzu. Dnes známe asi 17 000 druhů trilobitů, mnohé krásné exempláře byly objeveny i na našem území, ve slavném Barrandienu. O jejich výzkum se zpočátku zasloužil zejména francouzský inženýr Joachim Barrande, který v 19. století vydal rozsáhlé ohromující dílo o prvohorních zkamenělinách středních Čech.

Zajímavost: Archeologické objevy z jedné francouzské jeskyně ukazují, že zkameněliny trilobitů znal již pravěký člověk a dokonce je používal jako talismany. Vědecky popsáni byli již roku 1771.

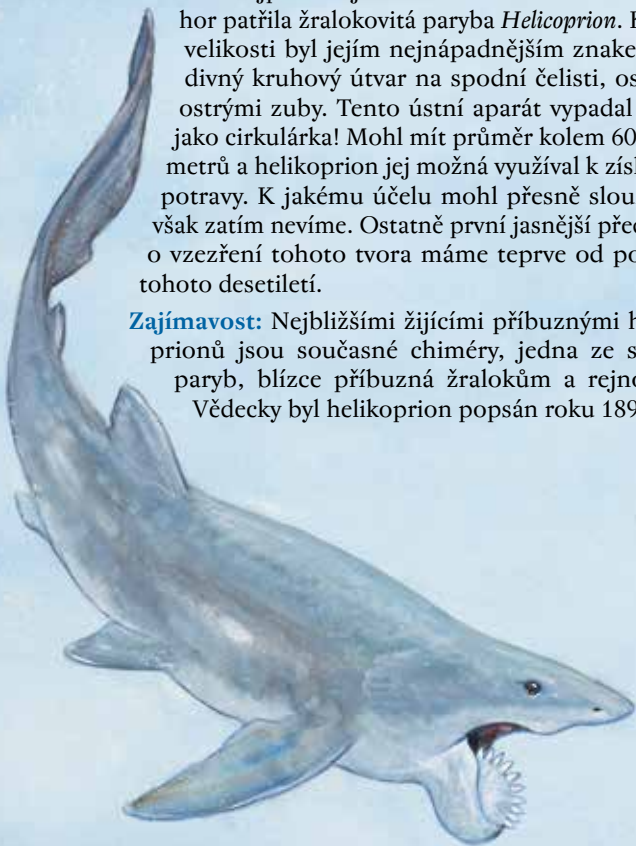
HELICOPRION

Podivná „žralokovitá“ paryba o délce až přes 12 metrů

Perm (prvohory) – asi před 290 miliony let, Severní Amerika, Evropa, Asie, Austrálie

Mezi nejpodivnější stvoření světa končících prvohor patřila žralokovitá paryba *Helicoprion*. Kromě velikosti byl jejím nejnápadnějším znakem podivný kruhový útvar na spodní čelisti, osázený ostrými zuby. Tento ústní aparát vypadal skoro jako cirkulárka! Mohl mít průměr kolem 60 centimetrů a helikoprion jej možná využíval k získávání potravy. K jakému účelu mohl přesně sloužit, to však zatím nevíme. Ostatně první jasnější představu o vzezření tohoto tvora máme teprve od počátku tohoto desetiletí.

Zajímavost: Nejblíže žijícími příbuznými helikoprionů jsou současné chiméry, jedna ze skupin paryb, blíže příbuzná žralokům a rejnokům. Vědecky byl helikoprion popsán roku 1899.

SHONISAURUS

Obří mořský plaz dosahující délky až 21 metrů

Trias (druhoohory) – asi před 222 až 212 miliony let,
Severní Amerika

Jednou ze skupin velkých druhohorních mořských plazů byli ichtyosauri, kterým česky nepřesně říkáme ryboještěři. Mezi největší zástupce těchto tvorů, vzdáleně podobných delfínům, patřil i šonisaurus z americké Nevady. Žil v době triasu, kdy se právě začínali na souších prosazovat dinosauri, a živil se zřejmě rybami a měkkýši. Šonisauri nejspíš plavali v hejnech, o čemž svědčí jejich objev z roku 1920 – na jediné lokalitě byly odkryty

zkameněliny hned 37 jedinců! Možná šlo ale o pohřebiště, kde se ukládaly kosti šonisaurů dlouhodobě.

Zajímavost: Někteří paleontologové řadí obří exempláře ichtyosaurů do jiného rodu než *Shonisaurus*, a sice do rodu

Shastasaurus. Aspoň že název také začíná „na š“!

Vědecky byl šonisaurus popsán roku 1976.